

Започва реформа във висшето образование*

Промените тръгват от атестацията на преподавателите

През тази година Министерството на образование-то и науката ще предложи промени в Закона за висшето образование (ЗВО) и Закона за развитие на академичния състав (ЗРАС). Те ще са съобразени със Стратегията за развитие на висшето образование в Република България (2021 – 2030 г.) и ще бъдат обсъждани със Съвета на ректорите и всички заинтересовани страни. Целта е да се подобри качеството на висшето образование и международната видимост на българските университети, така че в следващите години поне един да попадне в топ 500 на световна класация, съобщават от МОН.

Реформата ще започне с повишаване на изискванията към преподавателите и подобряване на системите за акредитация, атестация и борба с плагиатството. В бюджета за 2022 г. са предвидени още 20 млн. лв. за допълнителни трудови възнаграждения на преподавателите в държавните висши училища. Те ще бъдат дадени на университетите, след като те приведат критериите и показателите в своите правилници за атестиране на академичния състав в съответствие с методика, определена в акт на МС. МОН вече работи по нея.

В момента процедурата по атестация, включително изборът на критериите, зависи изцяло от решенията на факултетите, които оценяват сами себе си. Затова почти всички преподаватели получават най-високи оценки. Вследствие в университетите преподават хора, които не се развиват. Постепенно те се превръщат в мнозинство, което чрез гласуване взема всички важни решения без грижа за дългосрочното бъдеще на висшето училище, посочват от МОН.

Ето защо правителството ще въведе общи изисквания за образователни, научни и научно-приложни

*Заглавието е на редакцията.

Снимка: Пловдивски университет

Цел на реформата е повишаване качеството и международната видимост на университетите ни

результати, които всеки преподавател ще трябва да постигне съобразно своето ниво и съгласно минималните критерии за академично израстване в съответното професионално направление. Целта е само инициативните и подготвените да могат да покрият тези изисквания в дългосрочен план. Така ще се повиши мотивацията на преподавателите и ще се обнови съставът, като се освободят места за млади и мотивирани хора, които са готови да работят интензивно през целия си професионален път.

Паралелно ще се прегледат минималните изисквания за професионалните направления и ще се актуализират, където е необходимо. Ще се промени и съставът на журитата в конкурсите за заемане на академични длъжности и за придобиване на научни степени. Предвижда се няколко от техните членове да бъдат избрани на случаен принцип от регистъра на Националния център за информация и документация.

В акредитацията на висшите училища ще участват само преподавателите, регистрирани в НАЦИД, т.е. които покриват минималните изисквания. Ако университетът не

може да осигури такива хора за определен преходен период, той ще се преобразува в образователно висше училище или колеж.

Ще се разшири обхватът на проверките за плагиатство. В момента те се правят само за научните трудове, участвали в конкурси за академично израстване. Ще се даде възможност за проверка на всички сигнали, свързани с научно плагиатство и публикуване на недостоверни данни. Това ще се постигне чрез създаване на двустепенна система за проверка. На първото ниво ще са комисии по академична етика в научните организации и висшите училища. Втората степен ще е съществуващата Национална комисия по академична етика. Тя ще проверява само сигнали, обжалвани, след като са минали през първа инстанция.

Националната агенция за оценяване и акредитация вече работи върху промени в начина на акредитиране на висшите училища. Сега оценките на почти всички университети са високи, без да се очертават ясно силните и слабите им страни. Причини са формалната процедура, която изисква обработка на обемисти документи, и силната доза субективизъм при оценяването. МОН предлага при акредитацията да се използват основно числови данни от надеждни източници за реални показатели, подобни на тези в Рейтинговата система на висшите училища – например безработица сред завършилите, осигурителен доход, научни публикации в международните бази данни, привлечени средства по договори и др. Така ще се очертаят истинските постижения и проблеми. Докладът за самооценка ще се преобразува в критичен анализ на слабостите и план за преодоляването им. По този начин ще се създаде много по-удобна за прилагане и обективна система за акредитация, която ще повиши силно мотивацията на висшите училища да подобрят резултатите си в съответствие с критериите за тяхната оценка.

Освен към подобряване качеството на висшето образование МОН се стреми и към повишаване международната видимост на българските университети. По този начин ще се привлекат повече и по-качествени

чуждестранни инвеститори и студенти, повече висши училища ще се включат пълноценно в европейското образователно и научно пространство.

Съществуващата мрежа от университети не позволява това, тъй като е силно фрагментирана и включва редица малки ДВУ. През тази академична година 13 от тях имат по-малко от 2000 студенти. В петте са дори под 1000, а най-малкото обучава 343 студенти. Редица университети обявяват множество класирания всяка година и въпреки това трудно запълват или изобщо не успяват да запълнят свободните места. През академичната 2021/2022 г. има висши училища, които са реализирали едва около 60% от утвърдения прием.

За силна фрагментация се говори и в анализ на Световната банка за висшето образование в България, изготвен през юни 2021 г. Авторите цитират проучване на Европейската комисия от 2018 г., което прави преглед на системата за научни изследвания в страната: „В България се наблюдава една от най-високите стойности в ЕС по отношение броя на институциите за висше образование спрямо броя на населението. Проучването препоръчва сливания на университети и по-ясна дефиниция на мисията на различните типове университети от гледна точка на научните изследвания или преподаване.“ По-нататък в същия анализ се говори за „оптимизиране на системата чрез насърчаване както на конкуренцията, така и на сътрудничеството, използвайки различните предимства на всяко висше училище и улеснявайки генерирането на синергии между висши училища с подобни профили, като по този начин се създадат предпоставки за органичната хармонизация на предлаганите от системата програми.“

Българските висши училища нямат достатъчна видимост в международен план. Дори големите университети не са достатъчно разпознати, за да се представят успешно на европейската сцена, защото там се съревновават с много по-големи и богати институции. Все още няма българско висше училище в топ 500 на световните университетски класации. Целта е това да се промени.

За преодоляване на посочените проблеми МОН предлага малки висши училища със сходен и/или допълващ се профил и разположени в едно и също или в близки населени места, да се обединят под общо име, с общо или споделено ръководство. Идеята е „шапката“ да бъде юридическо лице, като съставните висши училища също запазят значителна юридическа и академична самостоятелност. Чрез новата структура участващите в нея университети могат да споделят преподаватели, материална база – спортни съоръжения, общежития и др., обща администрация и обслужващи звена, да организират обща кандидат-студентска кампания.

Няма да се засяга специализираното обучение, по което всяко малко висше училище има своята уникална експертиза. Отделните висши училища ще могат да кандидатстват за проекти самостоятелно и да се сдружават за съвместно обучение с други университети.

Целта на обединението е да се запазят силните страни на включените в него висши училища, но и да се създадат нови възможности, които не са по силите на всяко от тях поотделно. Такива са например участията в големи международни проекти, университетски мрежи и международни класации. Обединени, висшите училища ще станат по-забележими за потенциални инвеститори и за кандидат-студентите, което ще увеличи броя на обучаваните в тях студенти, включително от чужбина. Процесът на обединяване може да бъде подпомогнат целево от държавата, например чрез инвестиции в обща материална база. Той може да се реализира на етапи и да завърши в рамките на две-три години.

Възможно е обединение например между Химикотехнологичния и металургичен университет, Минно-геоложкия университет, Лесотехническият университет, Висшето училище по телекомуникации и пощи и Висшето транспортно училище. Заедно те биха могли да създадат Софийски университет по технологии. Националната академия за театрално и филмово изкуство, Националната музикална академия, Националната художествена академия и Академията за музикално, танцово и изобразително изкуство биха могли да образуват Национална академия по изкуствата.

Големи университети също биха могли да се сдружат, за да позиционират по-добре себе си и България, като цяло, в европейската система на висше образование, да привличат повече чуждестранни студенти, преподаватели и инвеститори, да участват в по-големи международни образователни и научни мрежи и да се класират по-нагоре в международните рейтинги.

За да бъдат успешни, всички промени ще се осъществяват чрез увеличаване на финансирането за висше образование, което ще се обвърже с постигането на определени цели, резултати и индикатори. МОН ще възложи оценка на въздействието на предлаганите промени и ще представи проектите за обществено обсъждане. АЗ-БУК

Консолидация на филиали

Едновременно с фрагментацията на висшите училища Националната карта на висшето образование в Република България, приета през 2021 г., показва сериозни териториални диспропорции на висшето образование. В Северозападния регион няма висше училище, което да подготвя кадри за местната икономика и администрация. Там работят няколко независими филиала на различни университети, но въпреки това липсват редица базови професионални направления. Това не само спъва икономическото развитие на региона, но е една от основните причини за напускането на много млади хора в търсене на по-добро образование и по-добро качество на живот в други региони на страната – главно в София, и в чужбина.

В момента има филиали на висши училища във Вудин (Русенския университет), Враца (МУ–София, и ВТУ) и Монтана (УНСС, ПУ, Русенския университет). Идеята е тези филиали да се консолидират, да се допълнят с липсващите професионални направления и да създадат образователен университет с няколко факултета, който да обучава педагогически специалисти, специалисти по обществено здраве, икономика, администрация и управление, инженери и други необходими за региона кадри. За да се сформира структурата и да се привлечат достатъчно квалифицирани преподаватели, ще се разработи тригодишна програма с целево финансиране.